

KTU edukologės Brigitos Miseliūnaitės apginta daktaro disertacija siūlo švietimo ateitį grįsti ne tik žinių perteikimu, bet ir visą apimančiu žmogaus ugdymu.

Disertacija „Holistinio ugdymo bruožų paieška Lietuvos pradinio ugdymo sistemoje“ buvo vykdoma 2020–2025 m., o tyrimas išsiskiria metodologiniu kompleksiskumu ir aktualumu tiek nacionaliniu, tiek globaliu lygmeniu.

Lemia ir ilgiausią gyvenimą

Šiuolaikinio pasaulio turbulencijoje, kurią formuoja klimato kaita, Žemės išteklių eikvojimas, karai, nelygybė ir dvasinių vertybių krizė, iš naujo keliamas esminis klausimas – ką reiškia būti žmogumi? Atsakymo į šį klausimą ieškoma grįžtant prie holistinio ugdymo – paradigmos, kurią tarptautinės organizacijos vis aktyviau įvardija kaip esminę XXI a. švietimo kryptį.

UNESCO organizacijos teigimu, „vien tik švietimas negali išspręsti visų vystymosi problemų, tačiau humanistinis ir holistinis požiūris į švietimą gali ir turėtų padėti įgyvendinti naują vystymosi modelį“, o Jungtinės Tautos papildo, jog „švietimas turi būti suprantamas kaip holistinis mokymosi procesas, kurio metu mokomės būti, gyventi ir džiaugtis visaverčiu bei prasmingu gyvenimu“.

Holistinio ugdymo esmė – visybiško vaiko ugdymas, darniai tenkinant jo intelektualinius, socialinius, emocinius, fizinius, dvasinius ir meninius poreikius. Tai ugdymas, orientuotas ne tik į žinojimą, bet ir į jausmą, buvimą, veikimą bei refleksiją, apimantis visą žmogų.

Disertacijoje akcentuojama, kad holistinis ugdymas ne tik prisideda prie asmenybės brandos, bet ir pozityviai veikia mokinių socialinę elgesį, emocinę gerovę ir vertybines nuostatas. Tyrimai rodo, jog ugdymas, kuriame vertinami ryšiai, emocinis įsitraukimas, atsakomybė, vaizduotė ir refleksija, ilgainiui formuoja laimingesnę, sąmoningesnę bei labiau įsipareigojusią visuomenę. Net Harvarde nuo 1938 m. vykdomas ilgalaikis tyrimas patvirtina, kad būtent kokybiški santykiai – ne pasiekimai ar intelektas – lemia ilgiausią ir laimingiausią gyvenimą.

Tyrimas - daugiapakopis

Šiame kontekste Lietuva, siekdama lygiuotis į švietimo lyderes – Suomiją, Singapūrą ar Kanadą, – bando kryptingai integruoti holistinį ugdymą į savo švietimo sistemą. Nors mūsų šalies švietimo dokumentuose vis dažniau kalbama apie visybiškumą, realybėje vis dar dominuoja redukcionistinis, dalykinis ugdymas. Todėl tyrime keliamas tikslas – nustatyti, kaip ir kokie holistinio ugdymo bruožai pasireiškia Lietuvos pradinio ugdymo sistemoje. Remiantis plačia mokslinės literatūros analize, disertacijoje holizmas apibrėžiamas keturiais fundamentaliais bruožais: susietumu, darna, įtrauktimi ir dvasingumu. Susietumas apima ryšius tarp žmogaus ir gamtos, tarp jausmo ir proto, individo ir bendruomenės.

Darnos bruožas reiškia pusiausvyrą tarp žinių ir kūrybos, racionalumo ir intuicijos, vertinimo ir mokymosi. Įtrauktis siejama su pagarba vaiko individualumui, diferencijavimu, aktyviais ugdymo metodais. Dvasingumas, kaip integracinis bruožas, apjungia vidinę

prasmę, emocijas, vertybes ir savasties pajautą.

B. Miseliūnaitės tyrimas atliktas taikant daugiapakopį mišrių metodų dizainą: analizuotos atnaujintos bendrosios programos, atlikta reprezentatyvi Lietuvos pradinių klasių mokytojų apklausa (n=365), stebėta 30 pamokų 7-iose regionų mokyklose, dalyvaujančiose „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje, bei atlikti 5 interviu su švietimo politikos formuotojais. Ši metodologija leido vertinti holistinio ugdymo raišką įvairiais pjūviais – nuo dokumentų iki klasės praktikos.

Rezultatai rodo, kad susietumo bruožas yra atpažįstamas tiek švietimo dokumentuose, tiek pamokose: pasireiškia per kontekstualumą, santykių puoselėjimą, mokinių pažinimą.

Apklausa duomenys parodė, kad mokytojai, kurie puoselėja vertybinį ugdymą, dažniau ugdo ir emocinį intelektą.

Rekomenduoja ugdyti emocinį intelektą

Darnos bruožas, pasak tyrimo, yra išreikštas stipriausiai – stebėtose pamokose fiksuota pastanga suderinti turinį ir procesą, individualų ir grupinį darbą, taikyti įvairius vertinimo metodus. Mokytojai pripažįsta, kad emocinis, meninis ar fizinis ugdymas yra lygiavertis intelektiniam.

Vis dėlto, įtrauktis, nors ir įvardijama kaip ugdymo prioritetas, dažniausiai realizuojama transakcijos lygmeniu: per diskusijas, grupinius darbus, tyrinėjimo metodus.

Transformuojantys metodai – meditacija, dėkingumo praktikos, holistinė refleksija – fiksuoti itin retai. Jų taikymą riboja ne tik žinių stoka, bet ir netinkama mokyklų fizinė aplinka, nepritaikyta įvairiems mokinių poreikiams.

Dvasingumo bruožas, pasak tyrimo, yra mažiausiai išreikštas. Nei pamokose, nei mokytojų refleksijose beveik neaptikta praktikos, susijusios su asmeniniu identitetu, prasmės pajauta ar vidine refleksija. Tyrimas atskleidė, kad daugumai mokytojų stinga laiko ir kompetencijų rūpintis ne tik mokiniams, bet ir savo vidiniu gyvenimu. Todėl dvasingumas, nors ir esminis holistinio ugdymo ramstis, Lietuvoje lieka neišreikštas, o be jo visybiško ugdymo vizija tampa neįgyvendinama.

Tyrime formuluojamos aiškios rekomendacijos. LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai siūloma parengti holistinio ugdymo gaires, įgyvendinimo strategiją, skirti finansavimą mokytojų rengimui ir ugdymo aplinkos pritaikymui. Mokytojų rengimo institucijoms rekomenduojama įtraukti holistinio ugdymo modulį, ugdyti emocinį intelektą, refleksyvumą, ekologinį sąmoningumą. Mokyklų vadovams siūloma kurti modernias, transformuojamas mokymosi erdves, orientuotas ne tik į mokinius, bet ir mokytojų poreikius, stiprinti bendruomeniškumą ir komandinius santykius.

B. Miseliūnaitės disertacija ne tik diagnozuoja esamą padėtį, bet ir pateikia viziją, kaip Lietuvoje būtų galima ugdyti žmogų – ne tik mokinį. Viziją, kurioje mokykla tampa ne žinių perdavimo įstaiga, o vieta, kur auga jautrus, mąstantis, prasmingai veikiantis žmogus. Ši vizija, paremta mokslo įrodymais ir tarptautinėmis tendencijomis, kviečia perkurti švietimą

iš esmės – grįžtant prie to, kas svarbiausia: žmogaus visumos.

